

Forfatter: Blicher, Steen Steensen

Titel: Udvalgte værker

Citation: Blicher, Steen Steensen: "Udvalgte værker", i Blicher, Steen Steensen: *Udvalgte værker*, Gyldendal, 1982-83, s. 392. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-blich07-shoot-idm139805837060240/facsimile.pdf> (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: Udvalgte værker

Vestlig Profil af den Cimbriske Halvø

Udkom 1839 på boghandler E. Steens Forlag, København, med titlen: „Vestlig Profil af den Cimbriske Halvø fra Hamborg til Skagen tagen paa Reiser af St. St. Blicher“. Enkelte afsnit havde tidligere været offentliggjort: Hamborg og Altona (Jyllandsposten 17.2. og 25.2. 1839), Elben og dens Bredder (Jyll. 29.4.), Meldorp (Dannevirke 3.7.), Himmel og Helvede (Dannevirke 10.7.) Halligerne (Jyll. 4.3.), Fra Husum til Tønder (Dannevirke 10.7.) og Jens Langkniv (Jyll. 27.5.).

9 Den Cimbriske Halvø: Jylland

Hamborg og Altona

- 12 Tivoli-theatret: i forstaden St. Georg
 Klopstock: digteren Friedrich Gottlieb Klopstock (1724-1803) levede fra 1770 til sin død i Hamborg
 Hermans Helteold: Hermann er hovedpersonen i Klopstocks heltedrama „Hermanns Schlacht“ (1769); Arminius (Herman) sejrede over romerne i Teutoburgerskoven 9 e.Kr.
 Bernstorff: L. H. E. Bernstorff, Danmarks udenrigsminister 1751-70, forlod 1770 landet efter at være blevet styret af Struensee. Han døde i Hamborg 1772. Bernstorffs slot ligger i Gentofte.
 Tode: lægen og digteren Johann Clemens Tode (1736-1806) blev født i Vierlande; han var ulykkelig gift
 13 de gamle havde Templer og Dyrkelse for Tyverie, for Horezie, for Fylderie: her tænkes på Mercurius (handlens og tyvenes gud), Venus (kærlighedens gudinde) og Bacchus (vinens gud)
 Instar omnia: som kan gøre det ud for dem alle
 de tre Gratier: Tisiphone, Megæra og Aleco; furier der piskede deres ofre med svøber og slanger
 Tartarus: underverdenen
 Stænderne beskytte dig: forslag om ophævelse af tallotteriet fremsat 1835 i stænderforsamlingen i Viborg
 Saturnifest: fejredes i december af romerne til minde om guldalderen. Slaverne sad til bords og blev opvartet af herskabet

392

Noier

- 14 Høstens Herre: Luk. 10. 2
 Altona: = alt for nær
 Hammonia: Hamborg
 Steenbock: Magnus Steenbock, svensk feltmarskal (1665-1717). På sit tog gennem Holsten afbrændte han 1712 Altona

Elben og dens Bredder

- Den halte Smed: Vulcanus, smedenes gud i græsk mytologi
 Æolus: vindenes gud
 Qvos ego: jeg skal lære jer! Havguden Neptuns ord til vindene i Vergils Æneiden
 15 at slippe sine kraftige Vinde: hentydning til Holbergs „Peder Paars“. Opfordringen kommer fra gudinden Fama og ikke fra Venus sin egen Mand: Vulcanus var gift med Venus
 perpendicularær: her vinkelret
 chassere: bevæge sig i dansetrin
 16 hin preussiske Veteran: fyrst Hohenlohe (1746-1818), øverstbefalende på preussisk side, tabte slaget ved Jena og måtte 1806 kapitulere ved Prenzlau
 Det fattede for ham: det slog sludder for ham
 Varus: Augustus' feltherre, der år 9 e.Kr. blev slået af Arminius og Cheruskerne i Teutoburgerskoven
 En Pompadourgeneral: Maréchal Soubise, der ved Madame Pompadours indflydelse havde fået kommandoen over de franske tropper, blev slået af Frederik den Store ved Rossbach 1757
 Det var andre Tider da Du deponerede: hentydning til Per Degns ord i „Erasmus Montanus“
 Professoren i Sanssouci: Frederik den Store
 Nutidens „Hermannsschlacht“: slaget ved Leipzig 1813
 17 Glückstadt: Chr. IV havde 1615 befæstet Glückstadt for at sikre sig herredømmet over Elben
 Du frygtelige Sphinx: en sfinks er et fabeldyr med menneskehoved og dyrekrop. Et sådant fandtes i den græske sagnhistorie i Theben. Kong Oedipus kom til byen og løste sfinksens gåde og befriede derved byen for uhyret, der havde dræbt de mennesker, der ikke kunne løse dens gåde
 Polyphem: kyklopen Polyphemos var i græsk mytologi Poseidons søn. Han opfattes her som en smedeguddom og bliver derved et symbol på dampskibet
 dit Element: vandet

393

*St. St. Blicher**Marsken*

- Snie: Saxo, 8. bog. Her findes også fortællingen om Aage og Ebbe og Longobardernes udvandring fra Danmark
 Cimbrers og Teutoners Oversvømmelse: 102 f.Kr.
 18 den kinesiske Dæmning: den store kinesiske mur
 Bataver: germansk folkestamme, der under romertiden boede i det belgiske Gallien

Meidorp

- Efter erobringen af Windbergen plyndredes Meidorp 13. februar 1500 af kong Hans' tropper. Ved Hemmingstädt blev hæren fire dage efter fuldstændig tilintetgjort. Se novellen „Telse“ (I 313)
 den nordiske Condottiere: junker Slenitz, anføreren for den hvervede sachsiske garde
 Sforza: berømt italiensk condottiere (fører af lejet hær) fra det 15. århundrede
 Diderik den Lykkelige: greve af Oldenburg. Hans sønnesøn var kong Hans
 Johannes: kong Hans
 Femti og ni Aar derefter: 1559 erobrede Frederik II Ditmarsken
 19 „Fried im Reiche“ og en „Freudenreich“: ordspil på „fred i riget“ og „glæde“
 Palimpsest: et håndskrift, hvor den oprindelige skrift så vidt muligt er fjernet og en ny skrevet ovenpå
 Klyverstok: springstok
 Joterne: jyderne
 Vandgreen: en ufrugtbar gren
 Dajebaand: ledebånd for småbørn
 Fennerne: indgrøftede stykker marskland
 Cannæ: Nederlaget ved Hemmingstädt sammenlignes med romernes nederlag 216 f.Kr.
 20 Kaalæderne: adels hærens øgenavn til ditmarskerne
 Tusind Dyvels Warf: skanse mellem Hemmingstädt og Heide. Her afventede bondehæren fjenden. Se „Telse“ (I 350)

Himmel og Helvæde

- et svælgende Dyb: Luk. 16. 26
 de Stoltes Ydmygelse og de Ringes Ophøjelse: jfr. „Telse“ (I 360)
 Gagner: Gungnir, Odins spyd. Miølnir: Thors hammer
 Frejr: Frej, nordisk gud for frugtbarhed

*Noter**Wöhden og Nienkirchen*

- 21 tyvende Kirker: Nienkirchen og Lunden. Mellem disse landsbyer udfægtedes 1508 en blodig fejde, fordi en pige fra Lunden, der tjente i Nienkirchen, blev forført der. I „Telse“ (I 365-68) bruger Blicher historien, men lader der være Telse, der indebrænder.
 Sparta og Messene! Thebæ og Athenæ! Achæer og Ætoler!: græske byer og stammer, der havde været i indbyrdes krig
 Hesperiens Ørne: romerne
 den „kullede Greve“: grev Gerhard af Holsten rykkede 1319 ind i Ditmarsken, sejrede over bondehæren mellem Hemmingstädt og Wöhden. De flygtende Ditmarskere tyede ind i kirken, som Gerhard lod sætte i brand. De indespærrede bød ud og kæmpede så tappert, at de fik tilføjet Holstenerne et krusende nederlag. Den kullede greve blev som bekendt dræbt af Niels Ebbesen 1340
 22 gamle Dannebrog: Dannebrogsskænen mistedes i slaget ved Hemmingstädt, ophængtes i Wöhden kirke, hvorfra resterne 1559 førtes til Slesvig domkirke
 Hans Ahlefeldt: kong Hans' bannerfører under Ditmarskerkriget; han faldt ved Hemmingstädt. Herom fortæller Blicher i „Telse“ (I 358-59)

Heide

- Philippiker: her hentydes til Demostenes' taler mod Philip af Makedonien

Nordfrisernes Land

- Brodermorderen Abel: kong Abel blev under kamp med de oprørske friser dræbt 1252
 Sejrherreren ved Gadebusch: efter sejren ved Gadebusch 20. december 1712 og Altonas brand 9. januar rykkede Stenbock ind i fæstningen Tønningen, men måtte 16. maj 1713 overgive sig til Frederik IV og Peter den Store
 23 ved Fremmedes Hjælp: den russisk-sachsiske hær under zar Peter den Store
 boer lidt under Havet: citat fra Wesseis „Brodne Potter i alle Lande“

Nordstrand

- 24 da indkaldtes fra Nederlandene Nybyggere: 1652
 Overhyrden: biskoppen
 25 med den forlorne Søn: 2: et ryggeløst levned
 „Dette var en Gudsgjerning“: sml. Joh. 9.3

*St. St. Blicher**Halligerne*

bygge paa Sand: Mart. 7. 26

vor Konge: Frederik VI besøgte Halligerne i juli 1825 efter stormfloden

- 26 „Græs til en Koe“: citat af fiskerens sang i Oehlenschlägers „Blons Saga“

Føhr

Wyck: by på Føhr

Pyrmont: berømt badested i fyrstendømmet Waldeck

- 27 Thalia, Melpomene, Hygea, Terpsichore: komediens, tragediens, sundhedens og dansens musier
Vænder: flertal af vând; pilekviste

Fra Husum til Tønder

- 28 Colonierne: de tyske kolonier ved Frederiks en Dannemænd: P. C. Koch begyndte i 1838 udgivelsen af ugebladet Dannevirke i Haderslev

Tønder og Møgelhønder

Spindelvæve: kniplingsindustrien var i første halvdel af det 19. århundrede en hovednæringsvej for Tønder amt

- 29 Bagnos: fængsler

Canuts: fransk betegnelse for arbejdere i silkeindustrien

„Hun udstrækker sin Haand ...“: dette og de følgende citater er fra

Salomos Ordsprog 31. 10-31. „hinn gamle Kvindeven“: kong Lemuel

Guldhornene: blev fundet ved Galiehus ved Møgelhønder 1639 og 1734.

Guldsmiden Heidenreich stjal dem fra Kunstammeret natten mellem 4. og 5. maj 1802 og omsmeltede dem

Dronning Margrethes Guldbæger: er sandsynligvis „Dronning Margrethes Mundbæger“, der endnu findes i Nationalmuseet; men det er af sølv og har næppe nogensinde tilhørt dronning Margrethe

- 30 Peter Erasmus: Peter Erasmussen Müller (1776-1834), teolog og filolog. Professor i teologi 1801 og Sjællands biskop 1830. I 1806 udgav han en afhandling om guldhornene

Gamle Knud: Knud Henneberg (1756-1832), præst i Aalborg. Også han udgav en afhandling om guldhornene (1812); men den var meget uvidenskabelig og gav anledning til en offentlig diskussion med P. E. Müller

Har I nu (?: efter døden) faaet et klarere Lys end Tranlygten ved Vandkunsten og Tællepraasen ved Liimfjorden: P. E. Müller boede ved Vandkunsten i København og Knud Henneberg i Aalborg

Noter

Doctissimil! illustrissimil!: Lærde og adsmærkede herrer, tiltaleform til professorer; depositurus: rus, muligvis neuydning til Erasmus Montanus

Ribe

„Og der gaar Dands paa Ribergade“: folkevise om Ribertus' indtagelse „De ar ett waer aa ta se Waeren saa nær“: det er ikke værd at tage sig verden så nær

„Læ den sørre, dæ længst løwer, aa den lukk æ Dæ, dæ go' sist ud!“, lad den sørge der lever længst, og den lukke døren som går sidst ud Stormfloden: oktober 1634

- 31 hin uheldige Konges Hvilested: Kristoffer 1 døde, måske forgivet, i Ribe 1259 og blev begravet i domkirkens kor
Ancus den Gode: Efter segnet den fjerde konge i Rom
Capitelstaxt: middeipris for korn og enkelte andre landbrugsvarer, som lægges til grund for beregningen af ydelser til kirken

Fasø

- 32 Boghøsten: rimeligvis en trykfejl for baghøsten, en betegnelse for det sene efterår

„Hvo som vil frelse sit Liv“: Luk. 9. 24

Blaabjerg

- 33 Blaabjerg: høj sandklit 7 km syd for Nymindegab

- 34 Hippophac Rheumoides: havtorn

Tepperne

Tepperne: Tipperne ved Nymindegab og sydvestkysten af Ringkøbing Fjord (Stauningfjorden)

- 35 Dannemænd!: resten af kapitlet er identisk med artiklen „Tale, drømt at være holden i Stændersalen“, Jyllandsposten 1.4.1839

- 36 „at være eller ikke være“: Hamlet III, 1

Hesten: fra Phædrus' fabler

- 37 indklæder: bruger omsvøb

Borgervæbning: indført 1801 af Frederik VI som nationalt forsvar for landets købstæder; ophævet 1870

sidde inde med: beholde for sig selv

Foser: Lhombro-udtryk for kort af lav værdi

krumsluttet: krumslutning var en soldaterstraf, hvor delinkventens arme og ben fastgjordes i en tværbjælke for at holde legeret sammenbøjet

- 38 Palladium: værnethelligdom

St. St. Blicher

- Sidespring gennem Heden*
- 42 en gammel Bekjendt: Blichers alter ego Peer Spillemand
- 43 en Rejse her i Jylland: *Jyllandsrejse i sex Dage*, 1817
vækelig: vanskelig at omgås, gnaven
ad formann: i overensstemmelse med formen
Genus irritabile vatium: Digternes sårbare æt (Horats' Epistler)
Jens Langkniv: anfører for en morder- og tyvbande i det 16. århundrede sidste årtier. Se „Oldsagn paa Alheden" (I 54-55)
- 44 Knivkastningen i de spanske Søstæder: slagsmål mellem spanske søfolk udkæmpedes hyppigt ved at kaste med knive, på samme måde som Jens Langkniv gør det, idet kniven var fastgjort til en lang stor apodictisk: bevidst, uigendriveligt
Probabilitet: sandsynlighed
Worm: den tidligere underofficer Petro Claudius Worm blev henrettet den 20. november 1838, dømt for at have myrdet og udplyndret litteraten I. P. Tønder (1773-1836)
- 45 Gue Ven ...: Gode ven, hvem I så er – kom og hjælp mig! Jeg er blevet så syg, jeg tror ikke jeg lever – vil I tage min smule kram og min smule siillinger, som jeg har i kisten, og bære den til den næste by, og se, om I kan få et kristent menneske til at løbe ud efter mig – hvis jeg da ikke er død forinden
latet angrvis in herba: slangen er skjult i græsset (Vergils Eclogae)
Sinon: Grækeren, der rådede Trojancerne til at føre den store træhest ind i Troja, og som ved natteværk åbuede for de i hesten indelukkede græske krigere
- 46 No, bette Jens ...: Nå, lille Jens, hvordan er det med dig? Nu begynder jeg at komme mig
- Borsbjerg*
- 47 Aries: Vædder, i overført betydning: stormbuk
Testudo: skjoldtag, stormtag
„Skytshelgen", „Forsvar": de engelske linieskibe „St. George" og „Defence"
- 48 Orgeaden: drik, der fremstilles ved at udrøre bygmel med appelsin- eller citronsaft, vand og sukker
formaledidede: forbandede
trende: lægge garn på væven
- 49 Prævlqvant: keltring, natmand
- Agger*
- 50 Gefions Ø: Sjælland

Noter

- 51 Hebes Nectarbæger: Hebe den personificerede ungdom, datter af Zeus og Hera. Hun skænker nektar for guderne
sædanne Storme: stormfloden februar 1825. Ved stormfloden januar 1839 styrtede resten af kirken i havet
Jeg har set Ødeleggelsen: smilgn. skildringen i „Fjorten Dage i Jylland" (III 11-13 og 108f.)
- Vestervig*
- 52 hürt navnkundige Kloster: Vestervig Kloster stammer fra det 12. århundrede og var i middelalderen en meget betydelig og rig stiftelse. Efter reformationen var klosteret et kongeligt len, blev 1660 solgt og var senere en tid lang stamhus for den Moldrupske familie
den sidste Ætling: hermed menes sikkert skolelærer Damianus Moldrup, der døde i stor armod 1842. Han var altså i live, da Blicher såret *Vestlig Profil*
- Havens Gjennembrud*
- 53 den tyske Otto: kejser Otto II drog op gennem Jylland 974 og standstedes af Limfjorden. Efter sagnet kastede han sit spyd i fjorden og stedet blev kaldt Ottesund, nu Oddesund
- 54 hün norske Vovehals: Harald Haardraade 1061
hün uylkkelige Knud: 1085 samlede Knud den Hellige i Limfjordens vestlige del en flåde for at (gen)erobre England. Han kom ikke af sted, og året efter udbrød der nordensfjords et oprør mod ham; han flygtede, man troede til Aggersborggaard, der blev ødebrændt. I Odense blev han indhentet og dræbt i St. Albani kirke 1086
nu atter oplagt: stormfloden januar 1839
- 55 hans Konges Huus gik op i Røg: Christiansborg slot brændte 26. februar 1794. Der blev straks åbnet en nationalindsamling til genopførelsen, hvor der indkom meget betydelige summer
da Vesterhavet gik op over Sønderjydernes Agre: 3.-4. februar 1825 da det nu gjorde ligesaa: januar 1839
- Færgesborg*
- Thiodi: Thy
Sjørring Søe: udtørret 1858-62
Tæn: en tern
hwall: rask, dygtig
bown: overmodig
- 56 Støvlingknægt: halvvolesen karl
knæv: pæn

St. St. Blicher

- hede sig: pynte sig
dolle: smuk, køn
faaet Snu om: fået nys om
- 58 Boelskab: frille
- Klitmøller*
- 59 Hoffman: amtmænd Hans de Hofman (1713-93)
Slaget ved Malplaquet: danske hjælpetropper deltog på de allieredes side i den spanske arvefølgekrig, bl.a. i slaget ved Malplaquet 1709
Sjouere: dragere
- 60 Malbrok: hertugen af Marlborough, engelsk feltherre (1650-1722)
Rantzau: generaløjernant Jørgen Rantzau (1652-1713)
bottre paa: lade ruunden løbe
ærre: drille, tirre
- 61 Faye: Gerhard Faye, amtmænd i Thisted, Blichers ungdomsven, htr anlagt lystskoven ved Thisted
Knud Lyhnes Medarbejder: Faye havde været bidragyder til Knud Lyhnes Rahbeks tidsskrift *Minerva*
- Hjertebjerg*
Hjertebjerg: høj nær Hanstholm
- Boltbjerg*
- 62 Brechebatterie: har til opgave ved belejring at skyde en åbning i mureværket, hvorigennem stormkolonnerne kan trænge frem
Lindesnæs: Norges sydligste punkt
- 63 hin taarnhøje Klippeugle: Skarreklit
- Vildmosen*
Gunger: hængedynd
Fredskkerne: bekkasinerne
- 64 Ortulaner: hortulan, spurvefugl, som på grund af sit lækre kød allerede jagedes af romerne
Og lyses da hermed Fred ...: Blicher havde tidligere ivret for opdyrking af moser og heder, sammenlign *De jydskes Hedemosers Opdyrking* (IV 108)
- Rahbjerg og Lønstrup*
Lund: provst Thomas Lund (død 1860)
- 66 ad ultimatum: til det yderste
Aages og Ebbes rige: Saxo fortæller om, hvordan hungersnøden under

Noter

- kong Snie tvang landets ungdom til at udvandre. Under Aages og Ebbes førelse drog Vendelboerne syd på og grundede Longobardernes rige i Italien
- Præste-Knud: Knud den Hellige
- Goden Vendelboe: foråret 1441 rejste bønderne i Vendsyssel, Mors og Thy sig til opstand imod Kristoffer af Bayern, bondehæren samlede i Hanherred, men blev knust i slaget på St. Jørgensbjerg ved Fjerritslev. I visen om Kristoffer og Henrik Tagesen hedder det: „Først da rømmer de Morsingboer, og så de forrædere fra Thy; Efter da stode de Vendelboer, for de ville ikke fly”
- Clemens: skipper Clement sejrede 16. oktober 1534 ved Svenstrup syd for Ålborg over adels hæren og søgte derefter forgæves at storme Randers
- Strandvejen*
Flora: romersk frugtbarheds- og blomstergudinde
Pomona: romersk frugtbarhedsgudinde, især beskytter af træernes frugter
- 67 Rummunk: romdunk
Fladstrand: Frederikshavn
anomalisk: afvigende fra det sædvanlige
- Milerne*
- 68 Junkeren af Ravenswood: Walther Scott: *The Bride of Lammermore*, 1819
- Skagen*
- 70 Vauxhall: forlystelsespark i London
Lund: Plantagen i Vesterby blev i begyndelsen af det 19. århundrede anlagt af byfoged, kancelliråd O. E. Lund
gjort Lige: gjort gavn
dersom det da er den samme: under Blichers besøg var kancellisekretær G. L. von Bergen byfoged i Skagen
Styx: flod i underverdenen
- Grønen*
- 71 hvoger: vilter frem og tilbage
72 vunde: vandt
funde: fandt

Viborg Amt og andre skrifter

Mønt, mål og vægt i ældre tid

Mønt

1397 reorganiseredes det danske møntvæsen efter tysk mønster: en mark sølv à 16 skilling à 12 penning. Ved dalerens indførelse i Danmark 1516 blev forholdet: 1 daler à 3 mark à 16 skilling, en kurs, der holdt sig til statsbankerotten i 1813. Derefter indførtes rigsbankdaleren som deltes i 6 mark à 16 skilling. 1854 afløstes rigsbankdaleren af rigsdaleren. Ved overgangen til kronesystemet i 1873 forsvandt skillingen.

1 dukat = $8\frac{1}{2}$ kr.

Mål

Tønde bruges i flere forbindelser både som flademål og som rummål.

1 tønde guld = 100.000 rigsbankdaler

1 tønde hartkorn (eql. „hårdt korn“: rug eller byg): om jordstykke, hvori der kan sås en tønde hårdt korn. 1 tønde hartkorn var i Jylland på Blichers tid = 2-16 ndr. land (på øerne: 2-6), alt efter jordens bonitet. Hartkornsskat: fællesbetegnelse for forskellige skatter på jord; blev i 1903 afløst af ejendomsskyld.

1 tønde land = 14000 kvadratalen = $5516,2 \text{ m}^2 = 0,5516 \text{ ha}$.

1 tønde (rummål) = 8 skæpper à 4 fjerdingkar

1 skæppe jord = $\frac{1}{8}$ td. land = $689,5 \text{ m}^2$

1 skæppe (rummål) = $\frac{1}{8}$ tønde = $17,4 \text{ dm}^3$

1 pot = 4 pægle = 0,965 l

1 anker = 39 potter

1 alen = 2 fod = 24 tommer = 0,628 m

1 kvarter = $\frac{1}{4}$ alen

1 mil = 4 fjerdingvej = 24000 fod = 7,532 km